

Parlement keurt SLAPP-wet goed

Op 21 mei keurde de Kamer op voorstel van Justitieminister Verlinden (CD&V) een wet goed die SLAPP moet tegengaan, het misbruik van rechtszaken om het publieke debat over zaken van algemeen belang te smoren. De tekst wijzigt het gerechtelijk procesrecht op enkele fundamentele punten.

Pol Deltour

Journalisten van de nieuwssite Apache lichten een Antwerpse projectontwikkelaar en diens banden met het stadsbestuur door en worden daarvoor keer op keer gedagvaard. Twee academici en een journalist laken het discours van de vzw Viruswaanzin over covid en krijgen daarvoor een dagvaarding in de bus. Een politicus van Groen noemt een Vlaams Belang-politica een 'racist' en mag dat op zijn beurt gaan uitleggen voor een rechtbank.

Het zijn maar enkele voorbeelden van hoe SLAPPs – *strategic lawsuits against public participation* – het open maatschappelijke debat geweld kunnen aandoen (zie ook De Juristenkrant nr. 519). Telkens gaat het om rechtszaken die weinig of geen kans op slagen hebben, maar niettemin worden ingeleid om te intimideren, financieel pijn te doen, het zwijgen op te leggen. Doelwitten zijn bij uitstek journalisten, academici en politici, maar ook middenveldorganisaties, mensenrechtenverdedigers en milieuactivisten worden geviserd.

Ook in de VS kunnen ze ervan meespreken (zie de Greenpeace-zaak, De Juristenkrant nr. 528), en Europese landen blijken allesbehalve immuun voor het fenomeen. Daarom vaardigde de EU in 2024 een richtlijn uit tegen SLAPP. Die dwingt lidstaten er in essentie toe om vorderingen die gericht zijn tegen het publieke de-

bat bij manifeste ongegrondheid vroegtijdig af te wijzen en bij misbruik van procesrecht achteraf te bestraffen. Volgens richtlijn 2024/1069 moeten die waarborgen minstens worden geboden voor burgerlijke rechtszaken in een Europees-grensoverschrijdende context, wat niet belet dat lidstaten verder kunnen gaan dan dat.

OOK BINNENLANDSE PROCEDURES

De zopas goedgekeurde Belgische wet bevat een substantiële toevoeging aan de Europese richtlijn: de regeling is niet enkel op internationale rechtszaken toepasselijk, maar even goed op louter binnenlandse burgerlijke procedures. Volgens minister van Justitie Verlinden zou het alternatief immers een moeilijk te verantwoorden verschil inhouden tussen nationale en internationale rechtszaken. Bovendien had zowel de Europese Commissie als

Europese als de Belgische wetgever zit op een andere lijn als het gaat over die lage caseload: dat advocaten elkaar liefst niet te veel 'TERG's' aanwrijven. En dat achter het geringe officiële aantal bijgevolg een relevant *dark number* tergende procedures schuilgaat – ook tegen informatieverbreiding, meningsuitingen of maatschappelijke actie.

Een cruciaal element om uit te klaren was nog wat de te beschermen 'publieke participatie' – in de wet vertaald naar 'deelname aan het publiek debat' – juist inhoudt. Het nieuwe artikel 1385/1 van het gerechtelijk wetboek definieert dat in lijn met de EU-richtlijn breed. Bedoeld wordt 'enige verklaring of activiteit' van een individu of organisatie bij de uitoefening van de vrijheden van informatie, meningsuiting, kunst, wetenschap, vergadering of vereniging, althans voor zover 'die betrekking hebben op een zaak van algemeen belang'.

“

Substantieel in de nieuwe wet is de mogelijkheid voor de rechter om een vordering vroegtijdig af te wijzen wanneer die is gericht tegen deelname aan het publiek debat en kennelijk ongegrond is.

de Raad van Europa eerder al aanbevolen om journalisten en mensenrechtenverdedigers in het algemeen te beschermen tegen SLAPP, ook binnenlands dus.

Maar kan een slachtoffer van SLAPP dan niet gewoon gewagen van een teregend en roekeloos geding, is de voor de hand liggende vraag. Volstaat artikel 780 bis van het gerechtelijk wetboek dan niet voor bestraffing? Dat is alvast het standpunt van veel advocaten. Zij wijzen er bovendien op dat artikel 780bis in de praktijk nauwelijks wordt ingeroepen, laat staan toegekend – *so what's the problem?* Zowel de

Wat dat laatste betreft geeft de wet extra uitleg. Het betreft 'alle zaken die het publiek zodanig raken dat het er om legitieme redenen interesse voor kan hebben'. Daar hoort onder meer ook de handel en wandel van publieke personen bij. Maar niet wanneer de informatie daarover enkel zou dienen om 'de nieuwsgierigheid van een bepaald publiek naar de details over het privéleven van een natuurlijke persoon te bevredigen', zo verduidelijkt de toelichting bij richtlijn 2024/1069. Verspreiders van roddels die daarop worden aangesproken moeten niet op de nieuwe wet rekenen.

PRELIMINAIRE BESCHERMING

Al van bij de aanvang van een mogelijke SLAPP beschikt een verweerder nu over bijzondere waarborgen. Een daarvan is de mogelijkheid om tijdens het proces schriftelijk te worden geruggensteund door een organisatie die actief is in hetzelfde domein – maar dan zonder dat die als procespartij tussenbeide komt. Als 'amicus curiae' (of 'vriend van het hof') kan die organisatie langs schriftelijke weg nuttige informatie aan de rechter bezorgen. Ze kan dat doen op eigen initiatief of op verzoek van de rechter. Ingeval van een rechterlijk verzoek is de interventie overigens niet verplicht. De informatie wordt uiteraard aan de procespartijen bezorgd en is vatbaar voor tegenspraak. En bindend voor de rechter is ze niet.

Wie meent het doelwit te zijn van SLAPP, kan daarnaast aan de rechter om een zekerheidsstelling vanwege de eiser verzoeken. Dat moet de vergoeding waarborgen van alle schade die de geSLAPpte desgevallend lijdt. De rechter moet het verzoek snel behandelen en kan de zekerheidsstelling ook ambtshalve opleggen. Wel moet hij ervoor zorgen dat de opgelegde zekerheid de eiser het recht op toegang tot de rechter niet belemmert.

Een bijzondere rol is nog weggelegd voor het FIRM, het Federaal Instituut voor de bescherming en bevordering van de rechten van de mens. Ingevolge een aanbeveling van de Europese Commissie werd dat eind 2022 al aangevraagd als het enige Belgische aanspreekpunt met betrekking tot SLAPPs. Die rol wordt nu in de FIRM-wet geformaliseerd. Het FIRM komt het toe slachtoffers van SLAPP met informatie bij te staan. Op zijn minst is dat informatie over juridische, financiële of psychologische ondersteuning die elders wordt aangeboden.

VROEGTIJDIGE AFWIJZING

Substantieel in de nieuwe wet is de mogelijkheid voor de rechter om een vordering vroegtijdig af te wijzen wanneer die is gericht tegen deelname aan het publiek debat en kennelijk ongegrond is. De verweerder kan daarom verzoeken, en de rechter kan ambtshalve het initiatief nemen ertoe. In beide gevallen volstaat het aan te geven dat de vordering is gericht tegen publieke participatie. Aan de eiser komt het vervolgens toe aan te tonen dat zijn vordering niet kennelijk ongegrond is. Dat houdt

nog geen bewijs van gegrondheid in, wel het voorleggen van elementen die wijzen op een mogelijke gegrondheid. Aan de rechter komt het toe dat 'passend' te onderzoeken en 'marginale' te toetsen.

De mogelijkheid van een vroegtijdige afwijzing wordt per definitie snel behandeld – 'met voorrang boven alle andere zaken', zegt het nieuwe artikel 1385/4 van het gerechtelijk wetboek. Maar een vroegtijdige afwijzing is niet definitief: het betreft een beslissing ten gronde is dus is ze vatbaar voor hoger beroep. Dat geldt niet voor het omgekeerde. Wordt het initiatief tot een vroegtijdige afwijzing verworpen (wordt de oorspronkelijke vordering met andere woorden aangehouden), dan gaat het proces gewoon zijn gang.

SANCTIES OP PROCESMISBRUIK

De andere grote krachtlijn van de nieuwe wet betreft de mogelijkheid om SLAPP retroactief te bestraffen. Een combinatie met een vroegtijdige afwijzing van de vordering is overigens mogelijk. Het nieuwe artikel 1385/5 Ger. W. heeft het voor deze piste letterlijk over 'misbruik van procesrecht gericht tegen het publiek debat'. Een begrip dat wordt gedefinieerd als 'een gerechtelijke procedure die niet wordt ingeleid om daadwerkelijk een recht te doen gelden of uit te oefenen, maar die als voornaamste doel het voorkomen, beperken of bestraffen van het publiek debat heeft, en waarbij volledig of gedeeltelijk ongegronde vorderingen worden ingesteld'.

Ter verduidelijking reikt de wet enkele elementen aan die kunnen wijzen op het bedoelde misbruik. Daaronder de buitensporige of onevenredige aard van de vordering, de cumulatie van procedures, parallelle intimidatie of pesterijen vanwege de eiser, het misbruik van ongelijke politieke, sociale of financiële machtsverhoudingen, kwaadwillige vertragsmanoeuvres of andere procestechieken, of nog het persoonlijk viseren van iemand en niet de organisatie die eigenlijk verantwoordelijk is. Toch een voorbehoud: dat een eiser meer vordert dan wat uiteindelijk wordt toegekend, betekent nog niet dat het om een 'onredelijke' vordering gaat. Aan de rechter komt het toe geval per geval te beoordelen.

Voor de eigenlijke sancties wordt om te beginnen voortgebouwd op de regeling voor het tergend en roekeloos geding. Hiervoor geldt ingevolge artikel 780bis Ger. W. momenteel een burgerlijke geldboete van 15 tot 2.500 euro, naast schadeloosstelling. Die boete wordt ingeval van procesmisbruik tegen deelname aan het publieke debat nu verhoogd tot mogelijk 25.000 euro.

Ook aan de rechtsplegingsvergoeding, die de in het gelijk gestelde partij kan verhalen op de verliezer, wordt gesleuteld. Ingevolge artikel 1022 van het gerechtelijk wetboek wordt het

bedrag hiervan momenteel forfaitair geregeld, zij het dat de rechter dat kan verlagen wanneer het voor een verliezende partij kennelijk onredelijk blijkt te zijn. Hogere rechtscollages hadden eerder al laten verstaan dat dit ook omgekeerd zou moeten gelden: in bijzondere gevallen moet de rechtsplegingsvergoeding ook kunnen worden verhoogd. Die optie wordt nu in artikel 1022 opgenomen.

Meer nog, 'wanneer de rechtspleging wordt aangewend voor kennelijk verdragende of onrechtmatige doeleinden zoals bedoeld in artikel 780bis', kan de rechter de verliezende partij vanaf nu veroordelen tot zelfs de volledige terugbetaling van de advocatenhonoraria en proceskosten aan de winnende partij. Althans, zo wordt daaraan toegevoegd, voor zover die kosten 'niet buitensporig' zijn. Die ruimere terugvorderingsmogelijkheid spoot met de Europese anti-SLAPP-richtlijn, maar geldt niet enkel voor SLAPP-zaken in ons land. Ze wordt van toepassing op elk misbruik van procesrecht, ook wanneer dat niet tegen deelname aan het publiek debat is gericht.

GRENDOVERSCHRIJDENDE SLAPP

SLAPP steekt meer dan eens de grenzen over. Neem het geval van een Belgische journalist die in een 'derde land' buiten de EU – pakweg de VS – wordt gedagvaard voor een kritisch artikel over de president aldaar. Eens daarover een uitspraak is gevallen, kan die journalist zich vanaf nu tot een Belgische rechter wenden om daarvoor schadeloosstelling te vorderen wegens SLAPP. Zelfs bij een veroordeling is dat mogelijk. De piste is a fortiori interessant wanneer de SLAPPer vermogen in de EU heeft. Evengoed krijgen Belgische rechters de bevoegdheid om buitenlandse veroordelingen die ze als SLAPP beschouwen naast zich neer te leggen. In lijn met de EU-richtlijn bepaalt de nieuwe wet dat een rechter kan weigeren gerechtelijke beslissingen in derde landen te erkennen en ten uitvoer te leggen in België wanneer ze als procesmisbruik tegen deelname aan het publiek debat worden beschouwd. Een aanpassing van artikel 25 van het wetboek van internationaal privaatrecht formaliseert die mogelijkheid.

Pol Deltour is docent en journalist. Hij maakt deel uit van de Werkgroep Anti-SLAPP.

Wet tot omzetting van richtlijn (EU) 2024/1069 van het Europees Parlement en de Raad van 11 april 2024 betreffende bescherming van bij publieke participatie betrokken personen tegen kennelijk ongegronde vorderingen of misbruik van procesrecht ('strategische rechtszaken tegen publieke participatie')

www.dekamer.be

www.slapp.be – www.the-case.eu

Verdeelde reacties

In het maatschappelijke middenveld zijn de reacties op de nieuwe wet verdeeld. Een expertenwerkgroep, aangedreven door emeritus-hoogleraar Dirk Voorhoof, is hoe dan ook positief over de toepasselijkheid van de SLAPP-regeling op nationale rechtszaken. Betreurd wordt wel dat de regeling behalve burgerrechtelijke procedures geen strafzaken betreft. 'Nochtans is die penale weg naar het fnuiken van maatschappelijk relevant debat in België heel toegankelijk', zegt Voorhoof. 'Iemand kan heel makkelijk een journalist of actievoerder voor de correctionele rechtbank dagvaarden, bijvoorbeeld wegens laster, belediging, belaging of online overlast. Ook een klacht met burgerlijke partijstelling bij een onderzoeksrechter is snel gedaan. Op die manier riskeren we een waterbedeffect in de richting van strafzaken tegen publieke participatie. De Belgische omzetting van de richtlijn dreigt zo een averechts effect te hebben.'

Bij de voorbereiding van de wet gaf Justitieminister Verlinden aan die stap niet te willen zetten. Ze wees daarbij op de aanzienlijke verschillen tussen burgerlijke en strafrechtelijke procedures. En op het feit dat de EU-richtlijn zelf niet meteen remedies tegen strafrechtelijke SLAPP naar voren schuift. Toch liet de minister verstaan dit aspect verder te onderzoeken.

Een ander geluid klinkt bij de Ordes van advocaten. Volgens de OVB (Orde van Vlaamse Balies) en OBF (Ordre des Barreaux Francophones et Germanophone) gaat de wet net te ver. Zij pleitten voor een minimale, hoogstnodige omzetting van de EU-richtlijn. Lees: een beperking van de Belgische regeling tot louter internationale SLAPP.

Maar ook die optie werd door de minister verworpen. Volgens Verlinden zou dat resulteren in een moeilijk te verantwoorden verschil in behandeling. 'Er bestaat geen enkele objectief verantwoorde reden om de slachtoffers van SLAPP bij grensoverschrijdende procedures beter te beschermen dan slachtoffers in een louter nationale zaak', heet het met klem in de toelichting bij de wet.